

Piotr Rubaj

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

e-mail: piotr.rubaj@kul.lublin.pl

HANDEL ZAGRANICZNY POLSKI W ASPEKCIE NOWYCH WYZWAŃ W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ

POLISH FOREIGN TRADE IN THE ASPECT OF NEW CHALLENGES IN GLOBAL ECONOMY

DOI: 10.15611/e21.2016.3.13

Streszczenie: Polski handel zagraniczny jest ściśle powiązany z rynkami krajów wysoko rozwiniętych, z których przeważającą większość stanowią kraje europejskie. Do Europy trafia prawie 90% sprzedaży eksportowej, z czego około 79% do krajów Unii Europejskiej. Również w imporcie kraje europejskie mają znaczną przewagę, ponieważ pochodzi z nich ponad 76% importu, z krajów unijnych zaś 59,7%. Taka sytuacja przynosi określone korzyści dla polskich eksporterów, ale również stwarza pewne zagrożenia. Korzyści to niewątpliwie duża stabilność, wypłacalność, przewidywalność i niski poziom ryzyka handlowego, zagrożenia zaś to przede wszystkim zmienna sytuacja gospodarcza, niska dynamika wzrostu gospodarczego, niekorzystne zmiany demograficzne oraz silna konkurencja ze strony innych podmiotów gospodarczych. Polska w bardzo ograniczonym stopniu korzysta z wyższej dynamiki rozwoju innych krajów i ugrupowań na świecie, często jednocześnie mając ujemne saldo bilansu handlowego z tymi krajami. W tej sytuacji jak najbardziej zasadne wydaje się poszukiwanie innych możliwości ekspansji polskiego biznesu i pozyskiwanie nowych rynków sprzedażowych. Do tych najbardziej atrakcyjnych, o najwyższej dynamice wzrostu gospodarczego możemy zaliczyć Chiny, Indie, kraje ASEAN oraz państwa Bliskiego i Środkowego Wschodu. Polska w tym regionie świata może być atrakcyjnym partnerem handlowym, oferując głównie towary inwestycyjne, zaawansowane technologicznie na potrzeby przemysłu, przede wszystkim z grupy maszyn i urządzeń oraz wyrobów przemysłu elektromaszynowego. W wymiarze praktycznych działań ze strony czynników rządowych potrzebna jest skuteczna i profesjonalna polityka promocji polskich produktów na tych rynkach oraz wszechstronna pomoc przedsiębiorcom w pozyskiwaniu nowych partnerów biznesowych i kontraktów.

Słowa kluczowe: handel zagraniczny Polski, kierunki polskiego eksportu, międzynarodowa konkurencyjność.

Summary: Polish foreign trade tightly depends on markets of highly developed economies, mainly from Europe. 90% of Polish export goes to European countries from which 79% to the European Union. The same relation can be noticed in import – 76% of goods come from Europe and 59% from the European Union. Polish exporters are not so active on the markets with dynamic economic and demographic growth and Poland often has negative trade balance with these countries. It seems very important for Polish business to search for new markets

and new opportunities in different parts of the world. The most attractive markets are: China, India, ASEAN and Near and Middle East countries. Poland can be an interesting partner for this group of countries and it can offer them highly developed products. However, Polish export on global markets needs to be supported by formal state activity and native brands should be promoted effectively worldwide by professional agencies.

Keywords: Polish foreign trade, Polish export directions, international competitiveness.

1. Wstęp

Podstawą rozwoju każdej współczesnej gospodarki jest wymiana handlowa z zagranicą, a uzyskiwane z niej korzyści, takie jak: wzrost dochodu narodowego, rozwój nowoczesnych gałęzi przemysłu, podniesienie konkurencyjności podmiotów gospodarczych, determinują przyszłą pozycję kraju w gospodarce światowej. Osiąganie wyższych dochodów przez dany kraj wpływa na poziom życia jego mieszkańców oraz warunkuje możliwości jego rozwoju. Handel zagraniczny stanowi więc podstawę zrównoważonego wzrostu gospodarczego, który jest deklarowanym celem rządów krajów demokratycznych i wolnorynkowych. Ponadto umożliwia on uzupełnienie istniejących braków zasobów i zniwelowanie luki technologicznej, a import często jest jedynym sposobem na ograniczenie dysproporcji w poziomie rozwoju.

Dla biznesu handel zagraniczny jest środkiem na rozwój działalności gospodarczej, uniezależnieniem się od wahań koniunkturalnych na rynkach lokalnych, a ponadto dywersyfikacją ryzyka finansowego i handlowego. Wzrost poziomu produkcji umożliwia wykorzystanie efektu skali, a tym samym podniesienie efektywności i rentowności działalności gospodarczej. Biznes międzynarodowy w warunkach liberalizujących się światowych rynków kapitałowych i łatwości przemieszczania środków produkcji oznacza możliwość ograniczania kosztów działalności gospodarczej oraz wzrost dochodów netto.

W wymiarze makroekonomicznym handel zagraniczny i związana z nim zagraniczna polityka gospodarcza jest istotną częścią składową determinant kształtowania się wzrostu gospodarczego, międzynarodowej zdolności konkurencyjnej i konkurencyjności gospodarki narodowej [Misala 2011, s. 267-268]. Oznacza to, że każdy kraj powinien tak kształtować swoje relacje z zagranicą, aby jego bilans korzyści ekonomicznych, ale również społecznych i politycznych, był jak największy. W drodze dążenia do osiągnięcia tych korzyści w polityce zagranicznej definiowane są określone cele, realizacja których ma prowadzić do stałego wzrostu poziomu rozwoju gospodarki i społeczeństwa [Bożyk 2004, s. 36-37].

Niniejsze opracowanie ma na celu prezentację i ocenę bieżącej sytuacji w polskim handlu zagranicznym, wskazanie nowych kierunków eksportu naszych narodowych produktów oraz powiązanie działań w handlu międzynarodowym z sytuacją gospodarczą na najważniejszych rynkach w różnych regionach świata. Poruszany problem jest bardzo istotny zarówno w rozważaniach teoretycznych,

dotyczących zrównoważonego rozwoju gospodarki Polski, jak i w aspekcie praktycznym, dotyczącym zasadności działań eksportowych w krajach pozaeuropejskich, powszechnie postrzeganych jako znacznie trudniejsze i obciążone większym ryzykiem biznesowym. Artykuł, wychodząc naprzeciw postulatом dotyczącym potrzeby dywersyfikacji kierunków polskiego eksportu, wskazuje na silne bodźce ekonomiczne wysyłane z różnych, czasami egzotycznych stron świata, takie jak: wysoka dynamika wzrostu gospodarczego, a tym samym rozbudowane potrzeby inwestycyjne w różnych sektorach gospodarki, korzystne zmiany demograficzne i w dochodach *per capita*, skutkujące dużym popytem na rynkach wewnętrznych, oraz inne zmiany makroekonomiczne (np. procesy integracyjne), które są w stanie silnie dynamizować lokalne gospodarki. Polski eksport niewątpliwie powinien poszukiwać takich okazji i korzystać z możliwości efektywnej sprzedaży dóbr i usług na rynkach międzynarodowych.

Zastosowana w publikacji metodologia dotyczy analizy wybranych wskaźników handlu zagranicznego w odniesieniu do gospodarki Polski oraz powiązania ich z makroekonomicznymi danymi pochodzącymi z najważniejszych gospodarek świata. Prezentowane wskaźniki dynamiki wzrostu gospodarczego, zmian demograficznych oraz światowego wolumenu handlu tylko w bardzo ograniczonym zakresie są w stanie obiektywnie oceniać rzeczywistość gospodarczą w wybranych krajach i regionach, szczegółowa zaś analiza warunków rozwoju handlu międzynarodowego wymagałaby bardziej kompleksowego i szczegółowego przedstawienia parametrów dotyczących pozycji konkurencyjnej Polski w handlu światowym. Niewątpliwie należałoby się tu odnieść do typowych wskaźników w handlu zagranicznym, takich jak: *terms of trade*, udział w światowym eksporcie towarów i usług oraz analiza kursu waluty narodowej w stosunku do głównych walut światowych, jak dolar amerykański oraz euro. Analiza taka znacznie wykraczałaby jednak poza zakres możliwości objętościowych tej publikacji.

Prezentowane procesy gospodarcze pozwalają jednak sformułować hipotezę badawczą mówiącą, że dalszy rozwój polskiego handlu zagranicznego wymaga dywersyfikacji kierunków eksportu oraz większego zaangażowania instytucji publicznych w promocję polskich marek i przedsiębiorstw na świecie. Intencją autora jest prezentacja jak najbardziej aktualnych danych statystycznych, choć – jak się wydaje – szersza analiza zmian w gospodarce światowej, uwzględniająca przykładowo zmiany w okresie światowego kryzysu gospodarczego drugiej połowy pierwszej dekady XXI wieku, niewątpliwie bardzo by te rozważania ubogaciła. Ważnym zagadnieniem poruszonym w publikacji jest również kwestia konkurencyjności, ujmowana w ujęciu zarówno szerokim – w odniesieniu do gospodarek narodowych, z uwzględnieniem licznych wskaźników makroekonomicznych [Misała 2011, s. 63-68], jak i wąskim, tj. pod względem pozycji konkurencyjnej Polski w handlu światowym. Bardzo szczegółowa analiza tych zależności, jak już wcześniej wspomniano, wymagałaby pogłębionej analizy ekonomicznej. Odnosząc się w dużym skrócie do tematu publikacji, mówiącego o nowych wyzwaniach

w gospodarce światowej, jakie będą wpływać na warunki rozwoju handlu zagranicznego Polski, należy podkreślić, że omawiane w tekście zagadnienia tylko sygnalizują główne problemy i są jedynie przyczynkiem do dalszych rozważań i badań na ten temat.

2. Wymiana handlowa Polski z zagranicą – ocena bieżącej sytuacji i uwarunkowania dalszego jej rozwoju

W latach 1991-2014 w obrotach polskiego handlu zagranicznego saldo bilansu handlowego przyjmowało stałą ujemną wartość [Polska 2015, 2016, s. 31]. Nadwyżka eksportu nad importem po raz pierwszy pojawiła się dopiero w roku 2015. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego eksport w okresie styczeń-grudzień 2015 r. wzrósł o 7,8% rdr. – do 178 710,3 mln euro, import zaś zwiększył się o 3,9% rdr. – do 175 031,7 mln euro (tab. 1). Oznacza to, że w 2015 roku po raz pierwszy od blisko 25 lat Polska odnotowała dodatnie saldo bilansu handlowego. Saldo to wyniosło 3 679 mln euro wobec minus 2 658,7 mln euro po dwunastu miesiącach 2014 roku. To niewątpliwie ogromny sukces polskich eksporterów, a w szerszym kontekście – również całej gospodarki.

Tabela 1. Obroty handlu zagranicznego w eksporcie według najważniejszych regionów w latach 2014-2015

Kraj	Eksport I – XII 2015					Eksport	Import
	eksport (euro)	import (euro)	saldo (euro)	I-XII 2014 = 100%			
				eksport	import	I-XII 2015 struktura (w %)	
Wszystkie kraje	178 710	175 031	3 679	107,8	103,9	100,0	100,0
Kraje rozwinięte	153 049	116 542	36 507	109,8	105,0	84,1	66,6
Kraje UE	141 647	104 525	37 122	110,3	105,1	79,3	59,7
Kraje strefy euro	100 758	83 496	83 496	110,1	105,2	56,4	47,7
Kraje rozwijające się	16 163	43 243	-27 080	112,6	115,0	9,0	24,7
Europa Środkowo- -Wschodnia	9 497	15 245	-5 748	78,9	76,9	5,3	8,7

Źródło: [GUS 2016].

Dodatni bilans handlowy naszego kraju w 2015 r. to głównie konsekwencja nadwyżki w wymianie z państwami rozwiniętymi, wynoszącej 36 507 mln euro, w tym przede wszystkim z krajami Unii Europejskiej – 37 122,9 mln euro. W zestawieniu tym kraje strefy euro stanowią również duży odsetek, wynoszący 56,4%. Wzrost wymiany handlowej w 2015 roku Polska odnotowała z krajami, takimi jak: Niemcy, Wielka Brytania, Czechy, Francja, Włochy, Holandia, Szwecja, Hiszpania i Węgry, które to należą do Unii Europejskiej (tab. 2). W większości z nich, z wyjątkiem Wielkiej Brytanii i Czech, kraj nasz wykazał dodatnie saldo bilansu handlowego, najwyższą wartość zaś przyjęło ono w wymianie z Niemcami, Włochami i Holan-

dią i wyniosło odpowiednio 8491,6, 1801,4 oraz 1336,5 milionów euro. W imporcie, podobnie jak w wymianie eksportowej (tab. 2), strategiczne rynki w polskim handlu zagranicznym to kraje Unii Europejskiej, z których najważniejsze to: Wielka Brytania oraz Czechy.

Fakt powiązania naszego handlu zagranicznego z rynkami krajów wysoko rozwiniętych, z których większość stanowią kraje Unii Europejskiej, to dobra, ale również trochę dyskusyjna sytuacja. Z jednej strony, główne rynki eksportowe polskich przedsiębiorców to kraje bogate o wysokim poziomie dochodów PKB *per capita*, stabilne politycznie i wiarygodne pod względem płatniczym, o niskim poziomie ryzyka handlowego, z drugiej zaś strony, to kraje często o niskiej dynamice tempa wzrostu gospodarczego, silnie powiązane gospodarczo, a tym samym doświadczające podobnych problemów i zawirowań koniunkturalnych. Są to ponadto rynki bardzo zaawansowane technologicznie, o wysokim poziomie wymagań jakościowych oraz silnej konkurencji ze strony innych uczestników rynku, co sprawia, że możliwości agresywnej ekspansji i uzyskiwanie rentownej sprzedaży jest bardzo trudne. Nie bez znaczenia są również uwarunkowania demograficzne, do których odniesienia będą w dalszej części tych rozważań.

Tabela 2. Obroty handlu zagranicznego w eksporcie według najważniejszych krajów w latach 2014-2015

Kraj	Eksport I-XII 2015				Eksport		Import	
	eksport (miliony euro)	import (miliony euro)	saldo	I-XII 2014 = 100%		I-XII 2015		
				eksport	import	struktura (w %)		
1. Niemcy	48 495,5	40 003,9	8491,6	111,2	107,8	27,1	22,9	
2. Wielka Brytania	12 091,5	20 331,2	-8239,7	114,4	115,8	6,8	11,6	
3. Czechy	11 805,2	12 896,5	-1091,3	110,1	74,1	6,6	7,4	
4. Francja	9 926,0	9 306,6	619,4	107,0	97,9	5,6	5,3	
5. Włochy	8 518,0	6 716,6	1801,4	113,2	105,6	4,8	3,8	
6. Holandia	7 899,5	6 563,0	1336,5	114,4	104,1	4,4	3,8	
7. Rosja	5 136,3	5 995,8	-859,5	73,3	98,9	2,9	3,4	
8. Szwecja	4 920,5	4 716,1	204,4	104,5	108,2	2,8	2,7	
9. Hiszpania	4 717,8	4 694,5	23,3	116,4	114,4	2,6	2,7	
10. Węgry	4 721,6	4 261,8	459,8	108,3	105,1	2,6	2,4	

Źródło: [GUS 2016].

Powołując się ponownie na dane Głównego Urzędu Statystycznego dotyczące roku 2015 oraz dane Ministerstwa Gospodarki z roku 2014 (tab. 4), zauważamy, że istotnym problemem w polskim handlu zagranicznym jest kwestia obrotów handlowych z krajami innych kontynentów i regionów geograficznych, w tym również z krajami rozwijającymi się. Wśród 20 krajów, w handlu z którymi Polska odnotowała największe ujemne saldo w roku 2015, aż połowa to kraje Azji. Na tak niekorzystną sytuację w handlu z tym regionem wpływa przede wszystkim ogromny import

z Chin (20 331,2 mln euro), w wypadku których notujemy najgłębszy deficyt obrotów. Podobna sytuacja miała również miejsce w roku 2014 (tab. 3), kiedy Polska odnotowała wyraźnie ujemne saldo w handlu z Chinami: (-) 15 876 milionów euro, oraz z Japonią: (-) 1950 milionów euro. Jednocześnie udział pierwszego z tych krajów w imporcie był w analizowanym roku wysoki i wynosił 10,4%. Nierównowaga w wymianie z Azją to jeden z najważniejszych problemów polskiego handlu zagranicznego i największe wyzwanie na najbliższe lata. Kraje Azji należą do grona najszybciej rozwijających się gospodarek na świecie, z rosnącą klasą średnią i gigantyczną liczbą potencjalnych konsumentów oraz chłonnym i potężnym przemysłem. Obecność Polski na tych rynkach to sprawa kluczowa dla gospodarki w sensie rozwoju handlu zagranicznego oraz możliwości utrzymania dodatniego salda bilansu handlowego w długiej perspektywie. Dla firm to możliwość dywersyfikacji kierunków ekspansji zagranicznej, znaczne zwiększenie wielkości produkcji na potrzeby najbardziej ludnych krajów na świecie, a tym samym uzyskiwanie ponadprzeciętnych wyników finansowych. Należy podkreślić, że tylko trzy azjatyckie kraje – Chiny, Indie i Indonezja – to ponad 2,8 miliarda mieszkańców, a więc ponad 5,5 razy więcej niż wynosi ludność wszystkich krajów Unii Europejskiej, a nie obejmują one przecież całej ludności Azji.

Tabela 3. Udział wybranych krajów i regionów w obrotach handlu zagranicznego Polski w roku 2014

Kraj/region	Miliony euro, 2014			Udział procentowy	
	eksport	import	saldo	w eksporcie	w imporcie
Polska ogółem	165 774	168 432	-2 658	100	100
Kraje rozwinięte gospodarczo	139 384	110 986	28 398	84,1	65,9
Unia Europejska	128 398	99 457	28 941	77,5	58,5
EFTA	4 252	3 759	493	2,6	2,2
Stany Zjednoczone	3 627	4 103	-476	2,2	2,4
Kanada	947	310	637	0,6	0,2
Japonia	492	2 442	-1 950	0,3	1,4
Kraje rozwijające się	26 390	57 447	-31 057	15,9	34,1
Wspólnota Niepodległych Państw	12 761	21 173	-8 412	7,7	12,6
Rosja	7 009	17 393	-10 384	4,2	10,3
Chiny	1 684	17 560	-15 876	1,0	10,4
Turecja	2 337	2018	319	1,4	1,2

Źródło: [Polska 2015, 2016, s. 34].

Ujemne saldo wymiany w 2015 r. Polska zanotowała także z krajami Europy Środkowo-Wschodniej (-5 748,6 mln euro, tab. 1). Nasz eksport do najważniejszego partnera tego regionu, czyli Rosji, spadł aż o 26,7% w ujęciu rok do roku, co niewątpliwie było konsekwencją zawirowań politycznych i wzajemnych sankcji gospodarczych, jednak również z innymi krajami tego regionu sytuacja nie wygląda korzystnie. Posiłkując się danymi za rok 2014, zauważamy, że z całą Wspólnotą Nie-

podległych Państw Polska zanotowała ujemne saldo bilansu handlowego zamykające się kwotą (–) 8 412 milionów euro, eksport zaś do tej grupy krajów stanowił 7,7% całości sprzedaży eksportowej. Import procentowo znacznie przewyższał eksport i wynosił 12,6%. Zważywszy na fakt, że kraje WNP są atrakcyjne pod względem demograficznym, położone po sąsiedzku i bliskie kulturowo, to niewątpliwie zrównoważenie deficytu handlowego jest bardzo istotne z punktu widzenia stabilności całego bilansu handlowego i – szerzej – również płatniczego. W przeciwieństwie jednak do krajów azjatyckich podstawowym problemem w rozwoju powiązań gospodarczych z tą grupą rynków zagranicznych są kwestie polityczne oraz problemy bezpieczeństwa prowadzonych tam interesów. Oczywiście są instytucje, które te procesy wspierają, takie jak Bank Gospodarki Narodowej¹ czy Korporacja Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych, ale wydaje się mimo wszystko, że potrzeba jeszcze sporo działań na drodze do stabilizacji tego kierunku rozwoju eksportu.

Tabela 4. Dynamika i struktura obrotów ogółem według sekcji SITC, kwartały I-IX, lata 2014-2015

Wyszczególnienie (sekcje towarowe)	Eksport (udział procentowy)		Import (udział procentowy)	
	I-IX 2014	I-IX 2015	I-IX 2014	I-IX 2015
Wszystkie sekcje	100,0	100,0	100,0	100,0
Zywność i zwierzęta żywe	10,8	10,7	7,2	7,2
Napoje i tytoń	1,5	1,7	0,6	0,7
Surowce niejadalne z wyjątkiem paliw	2,5	2,4	3,2	3,2
Paliwa mineralne, smary i materiały pochodne	4,2	3,4	10,8	7,6
Oleje, tłuszcze i woski zwierzęce i roślinne	0,3	0,3	0,4	0,4
Chemikalia i produkty pokrewne	9,2	8,9	14,8	14,2
Towary przemysłowe sklasyfikowane głównie według surowca	20,0	19,4	17,8	17,7
Maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy	37,8	38,2	33,1	35,8
Różne wyroby przemysłowe	13,5	14,9	10,2	11,6

Źródło: [Handel Zagraniczny I-IX 2015... 2015, s. 18].

Odnosząc się do struktury towarowej polskiego eksportu zauważamy, że najbardziej istotną grupę towarową stanowią maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy,

¹ Strategicznym zadaniem BGK jest organizowanie systemu wspierania polskiego eksportu, m.in. na podstawie programu rządowego przyjętego przez Radę Ministrów 30 lipca 2009 r. RP FWE (rządowy program „Finansowe wspieranie eksportu”), ustanowionego w celu pobudzenia wzrostu polskiego eksportu poprzez ułatwienie zagranicznym oraz polskim przedsiębiorcom dostępu do kredytów finansujących eksport polskich towarów i usług. Dzięki rozszerzeniu Programu w 2012 r. o nowe produkty BGK udziela kredytów z własnych środków: zagranicznym nabywcom polskich towarów i usług lub ich bankom oraz polskim eksporterom na realizację kontraktów eksportowych (na podstawie Finansowe Wspieranie Eksportu, Program Rządowy, Bank Gospodarstwa Krajowego, Warszawa 2015).

które to produkty są najbardziej zaawansowane technologicznie (tab. 4). Analizując porównywalne okresy kwartalne 2014 i 2015 roku, zauważamy, że właśnie ta grupa towarów wraz z różnymi wyrobami przemysłowymi wykazała w krótkim okresie wyraźny wzrost procentowy udziału w eksporcie, wynoszący odpowiednio 38,2 oraz 14,9%. Oczywiście to zbyt krótki okres, aby mówić o zmianach lub tendencjach, ale to pożądanym kierunkiem zmian w strukturze towarowej, aby budować konkurencyjną pozycję eksportera na wymagających rynkach krajów wysoko rozwiniętych, w tym również na strategicznych dla Polski rynkach krajów Unii Europejskiej.

3. Gospodarka światowa – konkurencyjność krajów i nowe wyzwania gospodarcze

Konkurencyjność narodowych gospodarek stała się na przełomie XX i XXI wieku bardzo często powtarzaniem pojęciem, będącym jednocześnie procesem warunkującym utrzymanie stabilnej i wysokiej dynamiki wzrostu gospodarczego oraz praktycznym wytłumaczeniem konieczności stałych, nie zawsze społecznie popularnych reform. Możliwość internacjonalizacji narodowej gospodarki, wzrost konkurencyjności handlu zagranicznego stały się rzeczywistym wyzwaniem dla krajów i narodów w celu stałego uzyskiwania lepszych warunków do wzrostu gospodarczego, a tym samym wypracowywania wyższego dochodu *per capita*. Osiąganie wyższych dochodów przez dany kraj nie tylko wpływa na poziom życia jego mieszkańców, ale również w istotny sposób warunkuje przyszły rozwój kraju, poziom wykształcenia społeczeństwa, innowacyjność gospodarki oraz zdolność konkurencyjności w warunkach globalizacji światowych rynków. Brak konkurencyjności oznacza nie tylko wykluczenie z globalnego rynku, ale również gospodarcze i społeczne podporządkowanie się dominacji silniejszych [Bieńkowski, Weresa, Radło 2010, s. 13-15].

Międzynarodowa konkurencyjność mierzona i porównywana jest na różnych poziomach, odnosi się do zdolności i pozycji konkurencyjnej, prezentowana jest w wielu światowych rankingach, z których najbardziej prestiżowe to: World Competitiveness Yearbook, Global Competitiveness Report, Doing Business Report, Human Development Report oraz Corruption Perceptions Index². Rankingi te odnoszą

² *The world competitiveness yearbook* jest raportem dotyczącym międzynarodowej konkurencyjności gospodarek narodowych wydawanym przez World International Institute for Management Development (IMD), będącym jedną z najważniejszych szkół biznesu na świecie, z siedzibą w Lozannie w Szwajcarii.

Global competitiveness report (Globalny raport konkurencyjności) – rezultat corocznego badania porównawczego warunków rozwoju gospodarczego przeprowadzanego przez Światowe Forum Ekonomiczne w Szwajcarii. Określa on zdolności poszczególnych państw do zapewnienia długookresowego wzrostu gospodarczego.

Human development report – Raport o rozwoju społecznym, publikowany corocznie przez Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP). Po raz pierwszy opublikowany został w 1990 roku.

się do różnych aspektów makro- i mikroekonomicznej działalności gospodarczej, identyfikują i porównują różne procesy zachodzące w gospodarkach, ale ich wspólnym mianownikiem jest chęć wskazania kluczowych obszarów w zagranicznej i międzynarodowej polityce gospodarczej, które mają prowadzić do zwiększenia efektywności gospodarowania, a tym samym znacznego podniesienia poziomu dobrobytu i jakości życia społeczeństw. W tych krótkich rozważaniach odniesiemy się tylko do trzech ważnych aspektów rozwoju światowej gospodarki, które niewątpliwie mają istotny wpływ na działania w sferze międzynarodowej działalności biznesowej. Możemy do nich zaliczyć: zachodzące na świecie zmiany demograficzne, tempo rozwoju gospodarczego różnych krajów i regionów oraz przewidywany popyt wewnętrzny na międzynarodowych rynkach.

Demografia to jeden z najważniejszych czynników w gospodarce, który wpływa na wielkość konsumpcji, a tym samym na popyt wewnętrzny. Dynamika procesów demograficznych w najbliższych dekadach dla większości krajów wysoko rozwiniętych będzie stawała się wyraźnym problemem gospodarczym i społecznym. Prognozowany wzrost liczby ludności w latach 2010-2050 w grupach krajów UE oraz OECD, a więc głównie w bogatych krajach zachodnich, wynoszący odpowiednio 1,7 i 7,4% w stosunku do średniej dynamiki wzrostu liczby ludności całego świata, przewidywanej na poziomie 23%, będzie stosunkowo niski. W niektórych krajach wysoko rozwiniętych, tak jak w Niemczech, może on nawet przyjąć ujemną wartość. Dodatkowym problemem, którego niewątpliwie będą doświadczać dojrzałe społeczeństwa krajów zachodnich, będzie zmieniająca się struktura wiekowa. Problem ten jest powszechnym procesem demograficznym, który dotyka większość krajów wysoko rozwiniętych. Dla przedsiębiorców to wyraźny sygnał, że należy poszukiwać nowych rynków eksportowych, na których zachodzą korzystne procesy demograficzne, wyraźnie rośnie liczba ludności, jej duży odsetek stanowią osoby aktywne zawodowo, istnieje wysoki popyt wewnętrzny oraz duże zróżnicowanie modeli konsumpcji. Takie czynniki gwarantują rozwój przestrzeni eksportowej oraz możliwość efektywnej sprzedaży oferowanych towarów i usług.

Doing business report – wskaźnik łatwości prowadzenia działalności gospodarczej – miernik swobody działalności gospodarczej, opracowany przez Bank Światowy. Wyższa pozycja w rankingu wskazuje lepsze, zazwyczaj prostsze, przepisy regulujące sprawy związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa oraz silniejszą ochronę własności przez prawo.

Corruption Perceptions Index (CPI) – indeks percepcji korupcji, publikowany corocznie przez Transparency International. CPI ukazuje percepcję korupcji w danym kraju przez ludzi biznesu i analityków z całego świata, w tym ekspertów zamieszkałych w ocenianym kraju. Każdy kraj oceniany jest w skali od 100 (największa przejrzystość) do 0 (największa korupcja). Ranking układany jest według liczby uzyskanych punktów, od największej do najmniejszej. Najwyższa lokata w rankingu oznacza najmniejszą korupcję.

Tabela 5. Dynamika wzrostu demograficznego w latach 2002-2050 w wybranych krajach i organizacjach świata w ujęciu liczbowym (tys. mieszkańców)

Kraj/organizacja	2002	2010	2020	2050	Dynamika w % (2010-2050)
Australia	19 651	22 065	25 288	33 959	34,2
Niemcy	82 488	81 777	79 914	69 412	-13,1
Szwecja	8 925	9378	10 168	11 269	10,1
Wielka Brytania	59 323	61 344	66 754	76 959	29,7
Stany Zjednoczone	287 625	309 326	333 896	399 803	19,7
OECD	1 172 142	1 235 936	1 298 440	1 394 961	7,4
EU-28	465 721	501 928	514 913	523 804	1,7
Brazylia	176 304	193 253	207 143	215 288	3,9
Chiny	1 295 322	1 368 440	1 432 868	1 384 977	-3,3
Indie	1 076 706	1 205 625	1 353 305	1 620 051	19,7
Indonezja	215 038	240 677	269 414	321 377	19,2
Rosja	145 306	142 849	143 800	120 896	-15,9
RPA	46 188	51 452	55 121	63 405	15,0
Świat	6 280 854	6 916 164	7 716 749	9 550 945	23,7

Źródło: [OECD Factbook 2014, s. 13].

Dynamika wzrostu gospodarczego poszczególnych krajów i regionów to kolejny czynnik w handlu zagranicznym, który wpływa na atrakcyjność rynków eksportowych. Tempo rozwoju krajów rozwiniętych w latach 2013-2015, co prezentuje tab. 7, było znacznie niższe niż gospodarek państw rozwijających się. Prognozowany wzrost gospodarczy w 2016 roku tych pierwszych wynosi 2,4%, zaś tych drugich, rozwijających się, 4,7%. To właśnie kraje, takie jak Chiny, Indie, państwa grupy ASEAN, których tempo wzrostu gospodarczego w analizowanych latach 2013-2016 znacznie przewyższa dynamikę rozwoju krajów wysoko rozwiniętych, do których zaliczamy w prezentowanej tabeli Stany Zjednoczone, Niemcy, Japonię i strefę euro, będzie determinowało wolumen światowego popytu na dobra i usługi, a tym samym kierunki rozwoju międzynarodowego handlu. Należy również podkreślić, że są to kraje, które mają rosnące aspiracje dotyczące ich roli w światowym porządku gospodarczym i politycznym, co w istotnym stopniu może wpływać na ich znaczenie na rynkach walutowych oraz kapitałowych. Próbuąc powiązać prezentowane informacje dotyczące tempa rozwoju gospodarczego wybranych krajów i regionów z danymi demograficznymi z tab. 6, należy podkreślić, że to właśnie kraje rozwijające się nie tylko efektywnie zmniejszają dystans dzielący je od gospodarek krajów najbogatszych, ale również będą miały po swojej stronie stale rozwijający się kapitał ludzki, który znacznie będzie podnosił poziom ich międzynarodowej

konkurencyjności oraz wpływał na kierunki napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych³.

Tabela 6. Dynamika wzrostu gospodarczego, mierzona zmianami PKB w stosunku do roku poprzedniego w latach 2013-2016 na świecie i w wybranych krajach świata

Kraje i regiony	2013	2014	2015*	2016*
Świat	3,4	3,4	3,3	3,8
Kraje rozwinięte	1,4	1,8	2,1	2,4
Stany Zjednoczone	2,2	2,4	2,5	3,0
Strefa euro	-0,4	0,8	1,5	1,7
Niemcy	0,2	1,6	1,6	1,7
Japonia	1,6	-0,1	0,8	1,2
Kraje rozwijające się	5,0	4,6	4,2	4,7
WNP	2,2	1,0	-2,2	1,2
Rosja	1,3	0,6	-3,4	0,2
Bliski Wschód i Północna Afryka	2,4	2,7	2,6	3,8
Afryka Subsaharyjska	5,2	5,0	4,4	5,1
Ameryka Łacińska i Karaiby	2,9	1,3	0,5	1,7
Rozwijające się kraje Azji	7,0	6,8	6,6	6,4
Chiny	7,7	7,4	6,8	6,3
Indie	6,9	7,3	7,5	7,5
ASEAN 5**	5,1	4,6	4,7	5,1

* Wartości szacunkowe. ** Indonezja, Malezja, Filipiny, Tajlandia, Wietnam.

Źródło: DAP MG na podstawie danych MFW z lipca 2011 oraz [Polska 2015, 2016, s. 10].

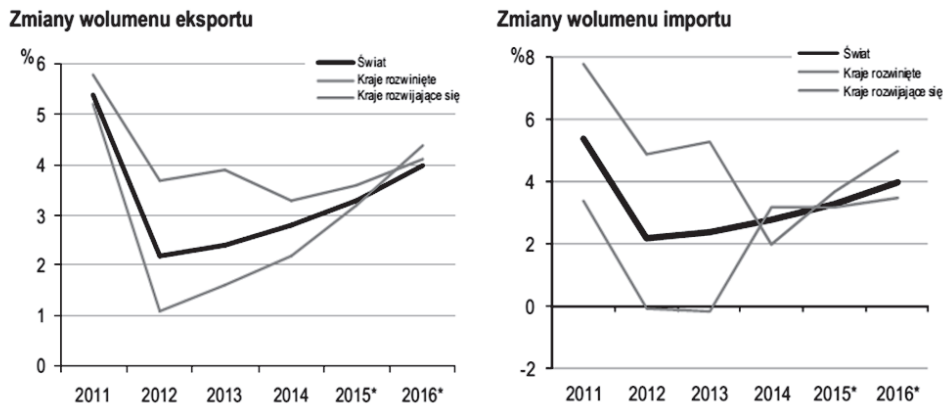
Tabela 7. Tempo zmian wolumenu światowego handlu towarami i usługami w latach 2013-2016

	Wolumen handlu towarami i usługami			
	2013	2014	2015*	2016*
Świat	3,3	3,2	4,1	4,4
Eksport				
Kraje rozwinięte gospodarczo	3,1	3,3	3,2	4,1
Kraje rozwijające się	4,6	3,4	5,3	5,7
Import				
Kraje rozwinięte gospodarczo	2,1	3,3	4,5	4,5
Kraje rozwijające się	5,2	3,4	3,6	4,7

* Dane prognozowane.

Źródło: DAP MG na podstawie danych MFW z lipca 2011, Raport o stanie handlu zagranicznego, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2015, s. 13.

³ Szerzej na ten temat [Wydymus, Bombińska, Pera 2012].

* Dane prognozowane.

Rys. 1. Zmiany wolumenu obrotów towarowych w ujęciu geograficznym w latach 2011-2016

Źródło: DSA MG na podstawie danych WTO z kwietnia 2015, Raport o stanie handlu zagranicznego, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2015, s. 15.

Odnosząc się do ostatniego z wybranych czynników dotyczących potencjalnych kierunków rozwoju polskiego eksportu, tj. zmian wolumenu światowego handlu towarami i usługami, których analizę w eksporcie i imporcie w latach 2013-2016 prezentują tab. 7 oraz odpowiadający jej rys. 1, należy również zauważyć, że dynamika tych zmian jest większa w krajach rozwijających się. Przykładowo prognozowany wzrost wymiany handlowej w eksporcie w 2016 roku w krajach rozwiniętych wynosi 4,1%, w krajach rozwijających się zaś 5,7, w imporcie odpowiednio 4,5 oraz 4,7%. Wydaje się, że jest to kolejny argument potwierdzający rangę krajów rozwijających się w gospodarce światowej oraz to, że rozwój polskiego handlu zagranicznego, w którym kraje rozwijające się zgodnie z tab. 3 w eksporcie stanowią 15,9%, muszą nabrać większej rangi i dynamizować rozwój naszej gospodarki.

4. Wnioski

Handel zagraniczny jest niewątpliwie podstawą rozwoju wszystkich nowoczesnych gospodarek, ważnym czynnikiem determinującym dynamikę wzrostu PKB oraz często jedynym sposobem zmniejszenia luki w rozwoju technologicznym. W aspekcie mikroekonomicznym wymiana międzynarodowa jest źródłem dochodów wielu firm prowadzących działalność biznesową na rynkach zagranicznych. Eksport często jest jedynym sposobem na możliwość wzrostu skali produkcji, dywersyfikacji rynków sprzedażowych i ekspansji inwestycyjnej, import zaś umożliwia uzupełnienie braków surowcowych oraz zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju technologicznego. Handel zagraniczny Polski jest ściśle powiązany z rynkami krajów

europijskich po stronie zarówno eksportu, jak i importu. Sprzedaż eksportowa w prawie 90% trafia na rynki krajów europejskich, w tym przede wszystkim do państw członkowskich Unii Europejskiej. Taka sytuacja ma zarówno dobre, jak i złe strony – te dobre wynikają z faktu, że handel zagraniczny naszego kraju powiązany jest głównie z rynkami krajów bogatych, wysoko rozwiniętych i stabilnych pod względem gospodarczym i politycznym, złe zaś, lub raczej słabe, strony są konsekwencją uzależnienia od jednej grupy państw, w większości należących do przeżywiającej trudności gospodarcze strefy euro, o niskiej dynamice wzrostu gospodarczego. Wydaje się więc zasadne twierdzenie, że w interesie Polski leży dywersyfikacja rynków eksportowych, ograniczenie niekorzystnego deficytu w handlu zagranicznym z innymi krajami i regionami świata oraz bardziej efektywne korzystanie z wysokiej dynamiki rozwoju gospodarczego innych niż Europa kontynentów.

W wymiarze praktycznym wydaje się, że jest potrzebna konsekwentna polityka promocji polskich produktów, marek i przedsiębiorców, nawiązywanie współpracy inwestycyjnej i biznesowej oraz zwiększanie wartości wymiany handlowej przez eksport usług na rynkach krajów pozaeuropejskich. Rynki te, choć przedsiębiorcom często wydają się odległe i egzotyczne, a przez to samo obciążone dużo większym ryzykiem handlowym, w rzeczywistości mają ogromny potencjał gospodarczy i demograficzny, co może przełożyć się na realny wymiar finansowy w biznesie. Nie bez znaczenia pozostaje też kwestia wzajemnego popierania bezpośrednich inwestycji zagranicznych, które będąc formą internacjonalizacji światowych powiązań gospodarczych, pozwalają na tworzenie długich i stabilnych form powiązań gospodarczych oraz w znacznym stopniu wpływają na dynamikę rozwoju całej gospodarki. Wydaje się, że w sferze zainteresowań polskich eksporterów powinny znaleźć się przede wszystkim kraje, takie jak: Chiny, Indie, kraje ASEAN oraz wszystkie kraje Bliskiego Wschodu, przede wszystkim ze względu na swoją wysoką dynamikę rozwoju gospodarczego, a także potrzebę i konieczność szybkiej likwidacji istniejących dysproporcji w stosunku do krajów wysoko rozwiniętych.

Literatura

- Bieńkowski W., Weresa M.A., Radło M.J., 2010, *Konkurencyjność Polski na tle zmian gospodarczych w krajach OECD*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.
- Bożyk P., 2004, *Zagraniczna i międzynarodowa polityka ekonomiczna*, Polskie Wydawnictwa Ekonomiczne, Warszawa.
- Handel Zagraniczny I-IX 2015, 2015, GUS, Departament Handlu i Usług, Warszawa.
- Międzynarodowa pozycja inwestycyjna Polski w 2014 roku*, 2015, Narodowy Bank Polski, Departament Edukacji i Wydawnictw, Warszawa.
- Misala J., 2011, *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki narodowej*, Polskie Wydawnictwa Ekonomiczne, Warszawa.

Polska 2015, 2016, *Raport o stanie handlu zagranicznego*, Ministerstwo Gospodarki, Departament Strategii i Analiz, Warszawa.

Polska. *Raport o Konkurencyjności 2015. Innowacje a pozycja konkurencyjna polskiej gospodarki w latach 2007-2014*, 2015, Oficyna Wydawnicza, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.

Ocena sytuacji w handlu zagranicznym po III kwartałach 2015 r., 2015, Ministerstwo Gospodarki, Departament Strategii i Analiz, Warszawa.

OECD Factbook 2014, 2014, *Economic, Environmental, and Social Statistics*, OECD.

Solarz W.M., 2011, *Kraje rozwijające się na początku XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

Wydymus S., Bombińska E., Pera B., 2012, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a konkurencyjność eksportu Polski*, Wydawnictwa Fachowe CeDeWu, Warszawa

Strony internetowe

GUS 2016, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/handel/obroty-handlu-zagranicznego-ogolem-i-wedlug-krajow-w-okresie-styczen-grudzien-2015-roku,1,41.html> (dostęp 20 marca 2016).

<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/handel/obroty-handlu-zagranicznego-ogolem-i-wedlug-krajow-w-okresie-styczen-grudzien-2015-roku,1,41.html> (dostęp 20 marca 2016).